

Päijät-Hämeen maakunta- ohjelma 2026–2029

Vaikutusten arviointi

Päijät-Hämeen liitto
The Regional Council of Päijät-Häme

PÄIJÄT-HÄMEEN MAAKUNTAOHJELMA 2026–2029
Vaikutusten arviointi

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Ohjelman suhde muihin suunnitelmiin	2
3. Päijät-Hämeen ympäristön tila	3
4. Maakuntaohjelman ympäristövaikutukset.....	5
4.1. Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä	6
4.2. Tilaa luonnolle, luovuudelle ja teollisuudelle	6
4.3. Päijänteen verran parempaa elämää	6
5. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen	7
6. Muut vaikutukset.....	7
6.1. Taloudelliset vaikutukset	7
6.2. TKI ja innovaatiovaikutukset	8
6.3. Sosiaaliset vaikutukset	8
6.4. Kulttuuriset vaikutukset	8
6.5. Maaseutuvaikutukset.....	8
6.6. Matkailun ja tapahtumien vaikutukset	9
7. Yhteenveto	9
Liite: Vaikutukset toimenpidekohtaisesti	10

Kansikuva: Riikka Savela, Heinolan kaupunki

1. Johdanto

Tämä liite on osa Päijät-Hämeen maakuntaohjelman 2026–2029 valmistelua ja sisältää ohjelmaluonnoksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutusten arvioinnin. Ohjelman toimenpiteiden ympäristöön kohdistuvat vaikutukset on arvioitu SOVA-lain 2 §:n 1. momentin 2. kohta (Laki viranomaisen suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista 200/2005) mukaisesti. Kunkin toimenpiteen vaikutukset on arvioitu seitsemässä luokassa:

1. vaikutukset ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen
2. vaikutukset maaperään, vesiin, ilmaan, kasvillisuuteen ja eliöihin
3. vaikutukset ilmastonmuutoksen hillintään
4. vaikutukset ilmastonmuutokseen sopeutumiseen
5. vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen
6. vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
7. vaikutukset luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Arviointi kattaa myös sukupuolten välisen tasa-arvon sekä muiden tärkeiden vaikutusalueiden kuten sosiaalisten, taloudellisten, yritys-, maaseutu- ja kulttuurivaikutusten tarkastelun. Arvioinnin tavoitteena on tunnistaa maakuntaohjelman toimeenpanon mahdollisuudet ja riskit eri kestävä kehityksen ulottuvuuksissa. Vaikutusten arviointi tapahtui maakuntaohjelman laatimisprosessin yhteydessä asiantuntija-arvioina. Prosessi palvelee siten ohjelman hyväksymistä, toteutusta ja seuranta. Vaikutusten arviointiryhmän edustajat tulivat seuraavista organisaatioista: Hollolan kunta, Hämeen ELY-keskus (ympäristö, elinkeinot, maaseutu, työllisyys), Lahden kaupunki, LAB ammattikorkeakoulu, Lahden seudun kehitys Ladec Oy, Lut yliopisto, Nuorisovaltuusto, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, Päijänne-Leader, Päijät-Hämeen yrittäjät, Salpausselän luonnonystävät ja Päijät-Hämeen liitto.

2. Ohjelman suhde muihin suunnitelmiin

Maakuntaohjelma perustuu Päijät-Hämeen maakuntastrategiaan 2050+ ja on linjassa maakuntakaavan 2060 tavoitteiden, EU:n alue- ja rakennepolitiikan, kansallisten aluekehittämistavoitteiden sekä vihreän siirtymän ohjelmien kanssa. Useita toimia liittyen ilmastonmuutokseen, siihen sopeutumiseen sekä kestäväyyteen on koottu vihreän siirtymän ohjelmaan sekä maakunnalliseen ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelmaan ja kuntien omiin ilmastosuunnitelmiin.

Ohjelman toimenpiteet tukevat myös älykkään erikoistumisen strategiaa, valtioneuvoston

aluekehittämispäätöstä (2024–2027) sekä kansainvälisiä tavoitteita, kuten YK:n Agenda 2030 -ohjelmaa.

3. Päijät-Hämeen ympäristön tila

Maakunnan vahvuus on monipuolinen luonto ja puhtaat vesistöt sekä pohjavesi. Jotta kilpailukykyä ja elinvoimaa voidaan niiden varaan rakentaa, tulee niiden hyvään tilaan ja kestäväan käyttöön kiinnittää erityistä huomiota. Maankäytön ratkaisulla on merkittävä vaikutus ilmastonmuutoksen hillintään, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen ja kestäväan yhdyskuntarakenteen kehittämiseen. Tiivis ja eheä rakenne tukee vähäpäästöisiä liikkumismuotoja ja vähentää metsäkatoa, kun taas hajautuminen lisää päästöjä ja vaikeuttaa palveluiden saavutettavuutta. Metsät ja maatalousalueet muodostavat suurimman osan maakunnan pinta-alasta, ja niiden kestävä käyttö on keskeistä niin hiilinielujen säilyttämisessä kuin uusiutumattomien luonnonvarojen korvaamisessa. Lisäksi vesistöt, pohjavesialueet ja luonnonsuojelualueet ovat tärkeitä sekä ekosysteemien että asukkaiden hyvinvoinnille.

Maakunnan ympäristön tilan kuvaus on laadittu maakuntakaava 2060 prosessin yhteydessä ja löytyy kokonaisuudessaan maakuntaliiton verkkosivuilta:

<https://experience.arcgis.com/experience/27409c3f50cf433da797bbd721c26adb/page/P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4meen-maakuntakaava-2060/>

Maankäyttö, metsät ja maatalous

Yleisesti ottaen kytkeytynyt, tiivis ja eheä yhdyskuntarakenne mahdollistaa mm. kestävien kulkumuotojen käytön sekä metsäkadon minimoinnin. Maankäytön suunnittelulla mahdollistetaan lisäksi esim. kiertotalousratkaisuiden tai uusiutuvan energian hankkeiden toteuttaminen kestävästi ja metsäkadon minimoiminen. Yhdyskuntarakenteen yhä jatkuva hajautuminen vaikeuttaa ilmasto- ja luontotavoitteiden saavuttamista Päijät-Hämeessä. Tämä näkyy etenkin liikenteen päästöissä, mutta hajautuminen vaikuttaa myös esim. energia- ja vesihuollon ratkaisuihin, palvelujen saavutettavuuteen, rakennusten energiatehokkuuteen, metsäkatoon ja hiilinielujen säilyttämiseen.

Päijät-Hämeessä metsien ja muiden luonnonalueiden osuus maapinta-alasta on 77 %, kun vastaavasti maatalousalueiden osuus maapinta-alasta on 17 %. Metsät ja muut luontoalueet muodostavat kaikissa Päijät-Hämeen kunnissa yli 50 % maapinta-alasta.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen vaativat aktiivisia toimia, joiden pohjana on riittävä tieto luontoarvoista. Monimuotoisuutta lisääviä toimia tarvitaan niin metsissä, maaseudulla, vesistöissä kuin taajamissakin.

Hyvinvoivilla ja ilmastokestävillä metsillä on tärkeä rooli uusiutumattomia luonnonvaroja kuluttavien materiaalien korvaamisessa. Metsien käytössä ollaan siirtymässä kohti kestäväa metsien käyttöä, mikä tarkoittaa talouskasvun ja metsien luontopääoman vahvistamisen rinnakkaiseloä. Kärkölä ja Orimattila eroavat selkeästi muista Päijät-Hämeen kunnista maatalousalueiden suhteellisen suurella osuudella sekä metsä- ja luontoalueiden pienemmällä

osuudella. Näissä kunnissa maatalousalueet muodostavat vajaat 35 % ja metsäalueet noin 60 % maapinta-alasta.

Heinolassa, Padasjoella sekä Hartolassa maatalousalueita oli alle kymmenen prosenttia maapinta-alasta. Vastaavasti näiden kuntien metsä- ja luontoalueiden osuus oli suurinta, kaikilla yli 85 % maapinta-alasta.

Virkistykseen soveltuvat alueet

Päijät-Hämeessä on hyvät ulkoiluolosuhteet. Salpausselän maastot ja muut alueen metsäalueet tarjoavat monipuolisen ulkoiluverkoston ympärivuotiseen liikkumiseen. Päijät-Hämeen suuret järvet, kuten Päijänne ja Vesijärvi mahdollistavat hyvät ulkoilun ja virkistäytymisen mahdollisuudet sekä veneilykaudella että talviaikaan.

Salpausselät ovat myös Suomen kansainvälisesti tunnetuinta geologista luonnonperintöä, ja Salpausselkä Geopark on vuonna 2022 noussut Unescon maailmanlaajuiseen geologisesti arvokkaiden alueiden verkostoon eli UNESCO Global Geopark -kohteeksi. Salpausselkä Geopark sijoittuu kokonaisuudessaan Päijät-Hämeen alueelle.

Päijänteen kansallispuiston ja Salpausselän virkistysalueiden ohelle merkittäviä virkistysmahdollisuuksia tarjoavat etenkin Evon ja Taruksen alueet Padasjoella sekä Paistjärven alue Heinolassa. Erityisesti Lahden ja Heinolan kaupunkikeskusten sekä Asikkalan ja Hollolan kuntakeskusten lähiympäristöissä on paljon hyvin virkistyskäyttöön soveltuvia alueita. Maakunnan eteläosissa virkistysalueet ovat pienempiä verrattuna maakunnan pohjoisempiin osiin.

Luonnonsuojelualueet

Päijät-Hämeessä on yhteensä 302 km² luonnonsuojelualueita. Näistä noin 60 % on maa-alueita ja 40 % vesistöalueita. Yhteispinta-alaltaan eniten suojelualueita on Padasjoella, 103 km², mikä on yli kaksi kertaa enemmän kuin missään muussa Päijät-Hämeen kunnassa.

Padasjoella ja Sysmässä suojelualueiden pinta-aloista noin 70 % on vesialueita. Tämän vuoksi esimerkiksi Sysmässä suojelualueiden maapinta-ala on 9,4 km², vertailun vuoksi Lahden suojelualueiden maapinta-ala on 11,1 km². Maapinta-alaltaan eniten luonnonsuojelualueita löytyy Hollolasta, 37 km², seuraavaksi eniten maasuojelualueita on Padasjoella, 34 km².

Päijät-Hämeen maapinta-alasta luonnonsuojelualueita on 3 %. Alhaisin suojelualueiden osuus on Orimattilassa, missä suojelualueiden osuus jää alle yhden prosentin ja litissä, missä suojelualueita on tasan prosentti maapinta-alasta. Suurin suojelualueiden osuus löytyy Hollolasta (5,7 %) ja Padasjoelta (6,5 %).

Vesistöt

Pintavedet

Päijät-Hämeen järvien pinta-alasta yli 80 % on luokiteltu tilaltaan hyväksi tai erinomaiseksi. Tämän taustalla on se, että hyvässä tilassa olevat suuret järvet kattavat suuren osan koko

maakunnan luokitellusta järvipinta-alasta. Heikompiin luokkiin jäävät järvet ovat vastaavasti enimmäkseen pienehköjä.

Hyvässä kunnossa olevia suuria järviä ovat Päijänne, Ruotsalainen, Konnivesi ja Jääsjärvi. Välttävissä kunnossa olevia järviä ovat puolestaan esimerkiksi Kymijärvi Lahdessa ja Mallusjärvi Orimattilassa. Päijät-Hämeen järvien pinta-alasta noin 15 % on tyydyttävässä kunnossa ja 2,5 % on välttävissä. Vesijärvestä vain Kajaanselkä on hyvässä kunnossa, muilta osin Vesijärvi on kunnoltaan tyydyttävä.

Pohjavesialueet

Päijät-Hämeen pohjavesivarannot ovat runsaat ja yhdyskuntien vedenhankinta maakunnassa perustuu käytännössä kokonaan pohjavesiin. Päijät-Hämeen merkittävät taajamat ja liikenneväylät ovat aikojen saatossa sijoittuneet pääosin pohjavesialueille niiden edullisesta sijainnista johtuen. Päijät-Hämeen suurimmat pohjavesivarat sijaitsevat Salpausselkien alueilla sekä pitkittäisharjuissa.

Pohjavesialueet ovat sellaisia pohjavesimuodostumia, joista on mahdollista ottaa merkittäviä määriä pohjavettä tai joilla on huomattava merkitys ekosysteemeille. Pohjavesialueiden kokonaispinta-ala on yhteensä 512 km², joka on noin 9 % Päijät-Hämeen maapinta-alasta.

Päijät-Hämeen alueella pohjavedet ovat pääosin hyvälaatuisia, mutta kuitenkin osa alueen pohjavesistä on riskipohjavesialueita. Pohjavesialue luokitellaan riskialueeksi silloin, kun pohjavedessä on todettu haitallisten aineiden pitoisuuksia, jotka voivat kasvaa ja vaarantaa pohjaveden tilaa ilman suojelutoimia.

Riskialtteimmat pohjavesialueet Päijät-Hämeessä sijaitsevat Ensimmäisellä Salpausselällä Nastola–Lahti–Hollola-vyöhykkeellä. Pohjavesialueiden kokonaispinta-ala on yhteensä 512 km², joka on noin 9 % Päijät-Hämeen maapinta-alasta.

4. Maakuntaohjelman ympäristövaikutukset

Ohjelman toimenpiteiden ympäristövaikutuksia on arvioitu suhteessa muun muassa ihmisten terveyteen ja elinoloihin, maaperän ja vesien laatuun, ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen, luonnon monimuotoisuuteen, yhdyskuntarakenteeseen sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen. Vaikutukset ovat pääosin myönteisiä tai ne eivät ole kovin merkittäviä.

Erityistä huomiota ja ristiriitoja tulee esiin toimenpiteissä, jotka liittyvät mm. TKI- ja kasvutoimiin, klustereiden vahvistamiseen, uusiutuvan energian lisäämiseen, maankäytön hillitsemiseen ja matkailun tavoiteltuun kasvuun. Vaikutukset on arvioitu toimenpidekohtaisesti tämän arviointidokumentin lopussa olevassa liitetaulukossa.

4.1. Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä

Vaikutukset nähtiin selvästi positiivisina elinvoiman kannalta, kun toimenpiteet kohdentuvat vahvojen klusterien kehittämiseen ja uusien klusterien tunnistamiseen. Klusterien kehittämisen ja kasvun toimenpiteissä nähdään olevan ristiriitaisiakin vaikutuksia. Jos toimet tukevat TKI-mallia, joka keskittyy kestävä liiketoiminnan kehittämiseen, on toimien vaikutus positiivista. Vaikutukset riippuvat myös paljon siitä, millaisiin toimialoihin sekä tuoteisiin ja palveluihin klusterien kehittäminen kohdistuu. Pelkkä yritysten kasvutavoite lisää ilmastonmuutosta ja heikentää luonnon monimuotoisuutta, koska tällöin hyödynnetään enemmän resursseja ja luonnonvaroja, varsinkin jos kiertotaloutta ei saada lisättyä.

Uusien klustereiden rakentaminen olemassa olevien toimijoiden varaan ei vaikuta ympäristöön, mutta jos syntyy uusia yrityksiä päästöt ja resurssien käyttö kasvavat. Taloudellisen toiminnan ja luonnon monimuotoisuuden ristiriidat tulee tunnistaa. Rakenteellinen muutos ja uudistuminen edellyttävät rohkeaa ja kokeilevaa toimintaotetta.

Kansainvälistyminen on kestävä elinvoiman edellytys ja tukee parhaimmillaan myös ekologisen käänteeseen toteuttamista. Harjoittelu- ja työelämäyhteyksin tuetaan maakunnallista kytkeytyneisyyttä ja sittemmin alueelliseen työelämään ja elämään sijoittumista.

Kansainvälisten verkostojen ja teemoitettujen, kuten missiopohjaisten rahoitushakujen kautta voidaan edistää monia kestävyystavoitteita. Kansainvälisten opiskelijoiden saaminen alueelle ja yritysten arvoketjujen ja verkostojen vahvistaminen globaalisti parhaimmillaan uudistaa ja vahvistaa tulevaisuudessa myös maakunnan elinkeinorakennetta.

4.2. Tilaa luonnolle, luovuudelle ja teollisuudelle

Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja vahvistaminen on edellytys, että maakunnan elinvoima ja vetovoima ovat tulevaisuudessakin kilpailukykyisiä. Elinkeinojen ja yritystoiminnan uudistuminen ja esimerkiksi teollisten symbioosien kehittäminen tulee tehdä kestävin ratkaisuin. Tällöin alataavoitteen osa-alueilla voidaan saavuttaa positiivisia vaikutuksia. Täyden kiertotalouden tavoittelu säästää resursseja, mutta mm. kiertotalouden paikallisten keskittymien voidaan nähdä tuovan myös haittoja asuin ympäristöjen viihtyvyydelle. Maankäytön tarpeen lisääntyminen tuo mukanaan myös riskejä mm. maaperän ja vesistöjen puhtaudelle. Tässä osaamisella ja yhteisverkostoilla on suuri merkitys.

4.3. Päijänteen verran parempaa elämää

Tavoitteen useat toimenpiteet kohdistuvat yhteisöllisyyden, osaamisen tukemiseen ja elinvoiman kehittämiseen ja näin niillä on positiivisia vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen. Myös mm. sosiaaliset ja tasa-arvovaikutukset sekä maaseutuvaikutukset ovat

positiivisia. Yhteistyö lisää palvelujen saavutettavuutta ja vähentää resurssien päällekkäisyyttä. Työllistymisen tukeminen parantaa hyvinvointia ja tasa-arvoa sekä ehkäisee syrjäytymistä.

Tavoitteen ympäristövaikutukset ovat vähäisiä, mutta kestävä matkailua, tapahtumia ja elämyksiä kehitettäessä ratkaisevaa on, miten kestävän ja vastuullisen matkailun periaatteet toteutuvat käytännössä. Brändin vahvistaminen lisää alueen houkuttelevuutta ja taloutta, mutta matkailun ympäristövaikutuksia on hallittava. Kestävä liikkuminen vähentää päästöjä ja parantaa saavutettavuutta.

Tapahtumat vahvistavat yhteisöllisyyttä ja vetovoimaa, mutta voivat lisätä liikennettä ja päästöjä. Ympäristövaikutukset tulee miettiä tarkkaan. Kulttuurikohteiden kehittäminen lisää vetovoimaa ja paikallisidentiteettiä, mutta on merkittävää myös pitovoiman kannalta.

5. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen

Maakuntaohjelman toimenpiteillä on mahdollisuuksia edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä monimuotoisuutta erityisesti koulutuksen, työllisyyden ja palvelujen saavutettavuuden kautta. Digitaaliset palvelut, saavutettava infrastruktuuri ja osallisuutta ja osaamisen tason nostoa tukevat toimenpiteet voivat hyödyttää eri väestöryhmiä, mutta vaativat kohdennettua seuranta-vaikutusten tasa-arvoisuudesta. Erityisesti ohjelman toimet nuorten, ikääntyneiden ja maahanmuuttajien hyvinvoinnin tukemiseksi ovat keskeisiä tasa-arvon näkökulmasta.

6. Muut vaikutukset

6.1. Taloudelliset vaikutukset

Maakuntaohjelman toimenpidekokonaisuudet tukevat alueen investointi- ja kilpailukykyä, vientiä ja elinkeinorakenteen uudistumista. Taloudellisten vaikutusten kestävyys edellyttää suuntaamista vihreän siirtymän ja korkean jalostusarvon toimialoille. Strategian avulla pyritään kiihdyttämään uusia investointeja erityisesti puhtaaseen teknologiaan, kiertotalouteen ja uudistamaan TKI-toimintaan ja luovien alojen kasvupotentiaaliin. EU-ohjelmien (Green Deal, koheesio- ja kilpailukykyrahastot) hyödyntäminen lisää alueen innovaatiopotentiaalia.

Pienet ja paikalliset yritykset sekä perheyrittäjyys ovat maakunnan talouden selkäranka; ohjelman tavoitteet tukevat niiden resurssien kohdentamista ja kilpailukykyä. Maakuntaohjelma nostaa esiin työllisyyden lisäämisen, erityisesti maaseudulla ja perheyrittäjyyden kautta. Vahvuuksia ovat olleet koulutus ja työllisyysinstrumenttien ketterä käyttö (mm. ESR+), joka tukee paikallisia pk-yrityksiä.

Paikallisen energiantuotannon kehittämiseen liittyy erittäin paljon taloudellista potentiaalia, mutta kokonaiskestävyyden näkökulmiin (erityisesti ekologiset vaikutukset sekä hankkeiden sosiaalinen hyväksyttävyys) on kiinnitettävä aktiivisesti huomiota. Ilmastoriskeihin varautuminen on kestävän tuotannon perusedellytys.

6.2. TKI ja innovaatiovaikutukset

TKI-toiminta nähdään läpileikkaavana mahdollistajana. Maakunnan yliopiston, korkeakoulujen ja oppilaitosten innovaatiotoiminta tukee toimenpidekokonaisuuksia erityisesti kiertotaloudessa, digitaalisuudessa, tekoälyn hyödyntämisessä ja puhtaan teknologian ratkaisuissa. Koulutus-, tutkimus- ja yritysysteistyön vahvistamisen odotetaan tuovan alueelle uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja luovan työpaikkoja TKI-toiminnan kautta. Paikallisen energiantuotannon kehittämiseen liittyy erittäin paljon taloudellista potentiaalia, mutta kokonaiskestävyyden näkökulmiin (erityisesti ekologiset vaikutukset sekä hankkeiden sosiaalinen hyväksyttävyyys) on kiinnitettävä aktiivisesti huomiota. Ilmastoriskeihin varautuminen on kestävän tuotannon perusedellytys.

6.3. Sosiaaliset vaikutukset

Toimenpiteillä edistetään yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja hyvinvoinnin infrastruktuuria. Nuorten hyvinvoinnin tukeminen ja saavutettavien palveluiden kehittäminen tukevat sosiaalista kestävyyttä ja asukkaiden resilienssiä. Erityisesti ikääntymisen ja syrjäytymisen torjumiseen panostetaan proaktiivisilla toimenpiteillä, kuten monialaisilla hankkeilla koulutuksen ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Tasa-arvoisuuden osalta korostetaan digipalveluiden ja etätyön edistämistä, mutta arvioinnissa todetaan digitalisaation myös lisäävän eriarvoisuutta – esimerkiksi saavutettavuuden sekä koulutuksen ja työmahdollisuuksien erilaistumisen näkökulmista.

6.4. Kulttuuriset vaikutukset

Kulttuuritoiminta, tapahtumat, elämykset ja luova ala ovat mukana elinvoiman vahvistamisessa ja alueidentiteetin tukemisessa, mutta vaativat resursointia ja monimuotoisten toimijoiden tukemista. Strategiassa painotetaan asukkaiden hyvinvointia, koulutuksen saatavuutta ja osallisuutta. Se tunnistaa megatrendejä kuten digitalisaatio ja ikääntyminen, ja pyrkii vastaamaan niihin vahvistamalla paikallisen identiteetin rakennetta ja osallisuutta. Kulttuurisen vetovoiman vahvistaminen monipuolisesti on erittäin tärkeää sekä taloudellisten että hyvinvointiin liittyvien tavoitteiden edistämässä.

6.5. Maaseutuvaikutukset

Ohjelman toimenpiteet erityisesti alatavoitteessa Päijänteen verran parempaa elämää tukevat positiivisesti kyläyhteisöjen elinvoimaa, asukkaiden kestävää hyvinvointia, maaseudun yritystoimintaa ja luonnonvarojen kestävää käyttöä. Useat toimenpiteet vahvistavat alueellista tasa-arvoa ja maaseudun uudistumista, lisäävät maaseudun yritystoiminnan houkuttelevuutta ja luovat uusia mahdollisuuksia kylissä. Saavuttavuuden parantaminen tukee työllisyyttä ja

monimuotoista elinkeinorakennetta vähentäen eriarvoisuutta kaupunkien ja maaseudun kesken.

6.6. Matkailun ja tapahtumien vaikutukset

Kestävän matkailun ja tapahtumatuotannon kehittäminen tukee aluetaloutta ja imagotyötä. Vaikutukset voivat kuitenkin olla ristiriitaisia luontoposiitiivisuuden tavoitteiden kanssa, ellei kokonaisvaltaista vaikutusarviointia tehdä. Tässä ratkaisevaa on, miten kestävän ja vastuullisen matkailun periaatteet toteutuvat kehittämisessä. Myös uudistavan matkailun potentiaalia kannattaa selvittää ja hyödyntää.

Matkailun kehittämisen toimet osaltaan myös voivat parantaa maaseudun liikenneyhteyksiä ja palveluiden saavutettavuutta ja alueen vetovoimaa. Positiivisena vaikutuksena nähdään myös se, että matkailun kehittäminen tuo lisää matkailutuloa ja työllisyyttä maaseudulle, korostaa paikallisia vahvuuksia ja parantaa kansainvälistä näkyvyyttä.

7. Yhteenveto

Maakuntaohjelman toimenpiteet tukevat monipuolisesti kestävää kehitystä. Arviointi tunnistaa sekä merkittäviä mahdollisuuksia että vaikutusten ristikkäisyyksiä, jotka edellyttävät seuranta- ja mittaristoa ja yhteistä toimeenpanon arviointia sidosryhmien kanssa. Toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee jatkossa konkretisoida seurantamittareilla ja mahdollistaa väliarviointi ohjelmakauden aikana.

Liite: Vaikutukset toimenpidekohtaisesti

	Päättavoite 1 - Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestäväyydestä	Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyisyys	Maaperä, vedet, ilma, kasvillisuus ja eliöt	Ilmastonmuutoksen hillintä	Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	Luonnon monimuotoisuus	Yhdyskuntarakenne ja kulttuuriperintö	Luonnonvarojen hyödyntäminen	Kokonaismarkkinat ympäristöön	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
		[0] ei merkittäviä vaikutuksia, [+/-] ristiriitaisia vaikutuksia, [+] myönteisiä vaikutuksia, [++] selvästi myönteisiä vaikutuksia								
	Rohkeita TKI-tekoja									
1	Luodaan pk-yrityksille alueellinen TKI-kasvupolkumalli, jossa yritykset voivat kehittää TKI-toimintaa vaihteittain yhteistyössä korkeakoulujen kanssa.	+	0	+/-	0	+/-	0	+/-	0	0
2	Vahvistetaan strategisia klustereita, mm. sähköinen liikenne, elintarvikkeet, sportti, ympäristöteknologia, tukien niiden ekosysteemipohjaista kehittämistä kytkemällä mukaan muotoilu-, softa/AI-, myynti-, kaupallistamis- ja vientiosaaminen	++	+	++	++	+/-	+/-	+/-	+	0
3	Rakennetaan uusia markkinalähtöisiä klustereita, esim. puolustus- ja kaksikäyttöteknologia, datatalous.	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	0	+/-	0	0
4	Panostetaan fyysisiin ja virtuaalisiin tutkimus- ja pilotointiympäristöihin, jotka tukevat kärkialojen pk-yritysten innovaatiotoimintaa ja nopeita kokeiluja.	+	+/-	+/-	+/-	+/-	0	+	+	+
5	Huolehditaan, että osaamista ja osaajia löytyy monipuolisesti yritysten tarpeisiin.	+	0	+	+	+	0	+	+	+
	Lahti on Euroopan kansainvälisimpiä opiskelijakaupunkeja									
6	Rakennetaan koko maakuntaan yhteinen, monikielinen brändi ja palvelukonsepti kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi ja pitämiseksi.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
7	Kehitetään tutorointi- ja asettautumismalleja kunnissa ja oppilaitoksissa tukemaan kansainvälisten osaajien integroitumista.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
8	Lisätään kansainvälisten opiskelijoiden harjoittelu- ja työelämäyhteyksiä koko maakunnan alueella.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
9	Laajennetaan englanninkielistä koulutustarjontaa myös Lahden ulkopuolelle, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
10	Kehitetään kampusalueiden saavutettavuutta ja palveluita sekä vahvistetaan sen asemaa kansainvälisenä osaamiskeskittymänä.	+	0	0	0	0	+	0	+	+

	Uusia kumppanuuksia ja arvoketjuja									
11	Kehitetään kasvuohjelmia ja kansainvälisiä kasvupolkuja erityisesti elintarvike-, teknologia- ja hyvinvointialueille.	+	0	+/-	+/-	+/-	0	+/-	+/-	0
12	Tuetaan ja kehitetään alueellista Invest-In toimintakonseptia.	0	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	0
13	Osallistutaan aktiivisesti EU:n verkostoihin ja rahoitushakuihin vahvistamalla maakunnan roolia älykkään erikoistumisen verkostoissa.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
14	Vahvistetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä ja verkostoja innovaatiotoiminnassa ja uuden liiketoiminnan syntymisessä.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
15	Jatketaan ja vahvistetaan alueen kuntien ja muiden organisaatioiden vahvaa yhteistyötä elinvoiman parantamiseksi.	+	+	+	+	+	+	+	+	+

	Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutuvaikutukset
		Vahvistaa alueen kilpailukykyä ja investointien houkuttavuutta, työllisyyttä ja elinkeinorakenteen uudistumista.	Tukee hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja palveluiden saavutettavuutta koko väestölle.	Vahvistaa alueen kilpailukykyä ja investointien houkuttavuutta.	Tukee hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja palveluiden saavutettavuutta koko väestölle.	Korostaa alueellista tasa-arvoa ja kyläyhteisöjen kehittämistä elinvoimaisina.
		[0] ei merkittäviä vaikutuksia, [+/-] ristiriitaisia vaikutuksia, [+] myönteisiä vaikutuksia, [++] selvästi myönteisiä vaikutuksia				
	Rohkeita TKI-tekoja					
1	Luodaan PK-yrityksille alueellinen TKI-kasvupolku, jossa yritykset voivat kehittää TKI-toimintaa vaihteittain yhteistyössä korkeakoulujen kanssa.	+	+	++	+	+
2	Vahvistetaan strategisia klustereita (sähköinen liikenne, elintarvikkeet, sportti, ympäristöteknologia) tukien niiden ekosysteemipohjaista kehittämistä kytkeillä mukaan muotoilu-, softa/AI-, myynti-, kaupallistamis- ja vientiosaaminen).	++	+	++	0	+
3	Rakennetaan uusia markkinalähtöisiä klustereita (esim. puolustus- ja kaksikäyttöteknologia, datatalous).	+	+	++	0	+
4	Panostetaan fyysisiin ja virtuaalisiin tutkimus- ja pilotointiympäristöihin, jotka tukevat kärkialojen pk-yritysten innovaatiotoimintaa ja nopeita kokeiluja.	+	+	++	0	+
5	Huolehditaan, että osaamista ja osaajia löytyy monipuolisesti yritysten tarpeisiin.	+	+	++	+	+

	Lahti on Euroopan kansainvälisimpiä opiskelijakaupunkeja	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutuvaikutukset
6	Rakennetaan koko maakuntaan yhteinen, monikielinen brändi ja palvelukonsepti kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi ja pitämiseksi.	+	++	++	+	+
7	Kehitetään tutorointi- ja asettautumismalleja kunnissa ja oppilaitoksissa tukemaan kansainvälisten osaajien integroitumista.	+	++	+	+	+
8	Lisätään kansainvälisten opiskelijoiden harjoittelu- ja työelämäyhteyksiä koko maakunnan alueella.	++	++	++	+	++
9	Laajennetaan englanninkielistä koulutustarjontaa myös Lahden ulkopuolelle, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa.	+	++	+	+	++
10	Kehitetään kampusalueiden saavutettavuutta ja palveluita sekä vahvistetaan sen asemaa kansainvälisenä osaamiskeskittymänä.	+	++	+	+	+
	Uusia kumppanuuksia ja arvoketjuja	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutuvaikutukset
11	Kehitetään kasvuohjelmia ja kansainvälisiä kasvupolkuja erityisesti elintarvike-, teknologia- ja hyvinvointialueille.	++	+	+	+	+
12	Tuetaan ja kehitetään alueellista Invest-In toimintakonseptia	++	0	+	0	+
13	Osallistutaan aktiivisesti EU:n verkostoihin ja rahoitushakuihin vahvistamalla maakunnan roolia älykkään erikoistumisen verkostoissa.	++	+	++	+	+
14	Vahvistetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä ja verkostoja innovaatiotoiminnassa ja uuden liiketoiminnan syntymisessä.	++	+	++	+	+
15	Jatketaan ja vahvistetaan alueen kuntien ja muiden organisaatioiden vahvaa yhteistyötä elinvoiman parantamiseksi.	++	+	+	+	+

	Päättäväite 2 - Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle	Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyisyys	Maaperä, vedet, ilma, kasvillisuus ja eliöt	Ilmastonmuutoksen hillintä	Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	Luonnon monimuotoisuus	Yhdyskunta-rakenne ja kulttuuriperintö	Luonnonvarojen hyödyntäminen	Kokonaisvaikutus ympäristöön	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
		[0] ei merkittäviä vaikutuksia, [+/-] ristiriitaisia vaikutuksia, [+] myönteisiä vaikutuksia, [++] selvästi myönteisiä vaikutuksia								
	Vihreän siirtymän ja kiertotalouden edelläkävijä									
16	Vahvistetaan teollisten symbioosien syntyä kaavoituksen, tilaratkaisujen ja yritysverkostojen yhteistyön avulla.	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	0
17	Kehitetään kuntien välinen kierrätysraaka-aineiden pörssi ja kiertotalouden alueellisia keskittymiä.	0	+	+	+	+	+	+	+	+
18	Otetaan käyttöön kiertotalouskriteereitä julkisiin hankintoihin ja tuetaan asukkaille suunnattuja kiertotalouspalveluita, esimerkiksi korjauspalvelut, jakamis- ja yhteiskäyttöpalvelut.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
19	Edistetään hiilineutraalia ja resurssiviisasta rakentamista, hulevesien hallintaa ja ekologisia kompensaatioratkaisuja.	+/-	+/-	+	+	+	+	+	+	+
20	Lisätään ja kehitetään paikallista energiantuotantoa, mm. aurinko, biokaasu, tuuli, ja tuetaan tuotannon sijoittumista esteettisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti soveltuviin kohteisiin.	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	0
	Puhdas luonto mahdollistaa kestävä tuotannon									
21	Tuetaan siirtymää kohti ilmastokestävää teollisuutta sekä uudistavaa maa- ja metsätaloutta.	+	+/-	+	+	+	0	+	+	0
22	Varaudutaan ilmastonmuutoksen riskeihin ja jatketaan ilmastonmuutoksen sopeutumistyötä.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
23	Huolehditaan erityisesti pohjavesistä sekä vesistöjen laadusta ja niiden ekosysteemeistä.	+	+	+	+	+	0	0	+	+
24	Laajennetaan ja kytketään toisiinsa suojelualueita huomioiden kansainväliset biodiversiteettisoumukset ja ennallistamistarpeet.	+	+	+	+	++	+	+	+	0
25	Edistetään viherverkoston monimuotoisuutta ja kattavuutta sekä määritellään ja suojellaan ekologiset yhteydet.	+	++	+	++	++	+	+/-	+	0

	Luovuus ja teknologiat nostavat yritysten jalostusarvoa									
26	Tuetaan teollisen muotoilun ja luovan talouden yrittäjyyttä ja hyödyntämistä yrityksissä.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	Kehitetään StartHub- ja kiihdyttämötoimintoja, joilla tuetaan erityisesti nuorten ja opiskelijoiden sekä aloittavien yrittäjien yritystoimintaa.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
28	Edesautetaan puhtaiden teknologioiden ja palveluiden kehittämistä ja käyttöönottoa yrityksissä sekä julkisella ja kolmannella sektorilla.	+	+	+	+	+	0	+/-	+	0
29	Tuetaan tekoälyn ja digitalisaation osaamistason nostoa ja konkreettista hyödyntämistä yritysten, kuntien ja järjestöjen toiminnassa.	+	0	0	0	0	0	0	0	+

	Tilaa luonnonle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutu-vaikutukset
		Vahvistaa alueen kilpailukykyä ja investointien houkuttavuutta, työllisyyttä ja elinkeinorakenteen uudistumista.	Tukee hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja palveluiden saavutettavuutta koko väestölle.	Vahvistaa alueen kilpailukykyä ja investointien houkuttavuutta.	Tukee hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja palveluiden saavutettavuutta koko väestölle.	Korostaa alueellista tasa-arvoa ja kyläyhteisöjen kehittämistä elinvoimaisina.
		[0] ei merkittäviä vaikutuksia, [+/-] ristiriitaisia vaikutuksia, [+] myönteisiä vaikutuksia, [++] selvästi myönteisiä vaikutuksia				
	Vihreän siirtymän ja kiertotalouden edelläkävijä					
16	Vahvistetaan teollisten symbioosien syntyä kaavoituksen, tilaratkaisujen ja yritysverkostojen yhteistyön avulla.	++	+	+	0	+
17	Kehitetään kuntien välinen kierrätysraaka-aineiden pörssi ja kiertotalouden alueellisia keskittymiä.	++	+/-	+	0	+
18	Otetaan käyttöön kiertotalouskriteereitä julkisiin hankintoihin ja tuetaan asukkaille suunnattuja kiertotalouspalveluita, esimerkiksi korjauspalvelut, jakamis- ja yhteiskäyttöpalvelut.	+	+	+	+	+
19	Edistetään hiilineutraalia ja resurssiviisasta rakentamista, hulevesien hallintaa ja ekologisia kompensaatioratkaisuja.	+	+	+	0	0
20	Lisätään ja kehitetään paikallista energiantuotantoa, mm. aurinko, biokaasu, tuuli, ja tuetaan tuotannon sijoittumista esteettisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti soveltuviin kohteisiin.	++	+	+	0	+

	Puhdas luonto mahdollistaa kestävä tuotannon	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutu-vaikutukset
21	Tuetaan siirtymää kohti ilmastokestävää teollisuutta sekä uudistavaa maa- ja metsätaloutta.	+/-	+	++	0	+
22	Varaudutaan ilmastonmuutoksen riskeihin ja jatketaan ilmastonmuutoksen sopeutumistyötä.	+/-	+/-	++	0	+
23	Huolehditaan erityisesti pohjavesistä sekä vesistöjen laadusta ja niiden ekosysteemeistä.	+/-	+/-	+	+	+
24	Laajennetaan ja kytketään toisiinsa suojelualueita huomioiden kansainväliset biodiversiteettisitoumukset ja ennallistamistarpeet.	+/-	+/-	+	0	0
25	Edistetään viherverkoston monimuotoisuutta ja kattavuutta sekä määritellään ja suojellaan ekologiset yhteydet.	+	+/-	+	0	++

	Luovuus ja teknologiat nostavat yritysten jalostusarvoa	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutu-vaikutukset
26	Tuetaan teollisen muotoilun ja luovan talouden yrittäjyyttä ja hyödyntämistä yrityksissä.	+	+	+	+	+
27	Kehitetään StartHub- ja kiihdyttämötoimintoja, joilla tuetaan erityisesti nuorten ja opiskelijoiden sekä aloittavien yrittäjien yritystoimintaa.	++	+	+	+	+
28	Edesautetaan puhtaiden teknologioiden ja palveluiden kehittämistä ja käyttöönottoa yrityksissä sekä julkisella ja kolmannella sektorilla.	+	+	+	0	+
29	Tuetaan tekoälyn ja digitalisaation osaamistason nostoa ja konkreettista hyödyntämistä yritysten, kuntien ja järjestöjen toiminnassa.	+	+	+	+	+

Päättäväite 3 - Päijänteen verran parempaa elämää		Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyisyys	Maaperä, vedet, ilma, kasvillisuus ja eliöt	Ilmaston- muutoksen hillintä	Ilmastonm- uutokseen sopeutumi- nen	Luonnon monimuot- oisuus	Yhdyskunt- arakenne ja kulttuuripe- rintö	Luonnonva- rojen hyödyntä- minen	Kokonaisv- aikutus ympäristö- ön	Tasa-arvo ja yhdenvertais- uus
		[0] ei merkittäviä vaikutuksia, [+/-] ristiriitaisia vaikutuksia, [+] myönteisiä vaikutuksia, [++] selvästi myönteisiä vaikutuksia								
Työtä ja toimeentuloa kylissä ja kaupungeissa										
30	Vahvistetaan yrittäjyydenmyönteistä ilmapiiriä ja yrittäjyyden monimuotoisuutta ympäri maakuntaa, mm. pk- ja perheyrittäjyys, yhteiskunnallinen yrittäjyys.	++	0	0	0	0	0	+/-	0	+
31	Tuetaan ja neuvotaan matalalla kynnyksellä erityisesti nuoria ja maahanmuuttajataustaisia yrittäjiä eri vaiheissa, mm. monikielinen ohjaus, omistajanvaihdot.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
32	Tuetaan järjestöjen, kuntien ja yrittäjien yhteistyötä esimerkiksi palvelutuotannossa ja työllistämässä.	++	0	0	0	0	0	0	0	+
33	Käynnistetään toimenpiteitä osatyökykyisten, työttömien ja heikommassa työmarkkina-asemassa olevien osallistumiseksi työelämään mm. yhdistysten ja urheiluseurojen kautta sekä varmistetaan työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen.	++	0	0	0	0	0	0	0	+
34	Mahdollistetaan tietotyö ja etätyö koko maakunnan alueella toimivien tietoliikenneyhteyksien avulla.	++	0	0	0	0	0	0	0	+
Kestävää matkailua, tapahtumia ja elämyksiä										
35	Panostetaan kestävään infrastruktuuriin, reitistöihin, esteettömyyteen ja saavutettavuuteen, ml. vesiliikenne, pyöräily, junayhteydet.	++	+	+	+	+	+	+	+	+
36	Kehitetään kansainvälisesti kiinnostava ja erottuva matkailubrändi, joka yhdistää Päijänteen, Salpausselän ja Unescon Geoparkin vetovoimatekijät.	+	+/-	+/-	+	+/-	+	+/-	+/-	0
37	Tehdään vastuullisista matkailu- ja tapahtumakäytännöistä näkyvä maakunnallinen standardi, ml. STF-sertifikaatit, ekologiset käytännöt, digitaaliset ratkaisut.	+	+/-	+	+	+/-	+	0	+/-	0
38	Tuetaan uusien kansainvälisten tapahtumien saamista alueelle, hyödynnetään olemassa olevia tapahtumakonsepteja ja kehitetään uusia tapahtumia kaikkiin vuodenaikoihin, ml. liikunta, kulttuuri, kylätapahtumat.	+	+/-	+/-	+/-	+/-	0	+/-	+/-	0
39	Kehitetään kulttuuriperintökohteita ja -reittejä sekä tuetaan kulttuuri-identiteettiä ja rakennusperintöä osana kestävä vetovoimaa ja matkailun kehittämistä.	+	0	0	0	0	+	0	0	+

	Sujuvin ja yhteisöllisin arki Suomessa									
40	Parannetaan arjen sujuvuutta: saavutettavat palvelut, digipalvelut, kattavat laajakaistayhteydet, esteettömyys, teiden kunto ja luovat ratkaisut liikkumiseen haja-asutusalueilla.	+	0	0	0	0	0	0	0	+
41	Kehitetään arki- ja lähiliikuntaa ja muuhun fyysiseen aktiivisuuteen innostavaa toimintaa ja ympäristöjä.	+	0	0	0	0	+	0	0	+
42	Kehitetään luontopohjaisia hyvinvointipalveluja, jotka yhdistävät liikunnan, kulttuurin, matkailun ja terveyden edistämisen.	+	0	0	0	0	+	0	0	+
43	Vahvistetaan kestävää ja kohtuullista elämäntapaa tukemalla kestävää liikkumista, kannustamalla ravitsemussuositusten mukaiseen ruokavalioon ja lähiruuan lisäämiseen.	++	+	+	+	+	0	+	+	+
44	Edistetään hyvinvointia koko elämänkaaren aikana vahvistamalla osallisuutta, kehittämällä palveluita sekä huomioimalla erilaiset väestöryhmät, mm. lapset, lapsiperheet, maahanmuuttajat ja heikommassa asemassa olevat.	++	0	0	0	0	0	0	0	++
45	Tuetaan järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia sekä vapaaehtois- ja omaehtoista toimintaa: neuvonta, verkostot, yhteiskäyttötilat.	++	0	0	0	0	0	0	0	++

Päijänteen verran parempaa elämää		Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutu-vaikutukset
		Vahvistaa alueen kilpailukykyä ja investointien houkuttavuutta, työllisyyttä ja elinkeinorakenteen uudistumista.	Tukee hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja palveluiden saavutettavuutta koko väestölle.	Vahvistaa alueen kilpailukykyä ja investointien houkuttavuutta.	Tukee hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja palveluiden saavutettavuutta koko väestölle.	Korostaa alueellista tasa-arvoa ja kyläyhteisöjen kehittämistä elinvoimaisina.
		[0] ei merkittäviä vaikutuksia, [+/-] ristiriitaisia vaikutuksia, [+] myönteisiä vaikutuksia, [++] selvästi myönteisiä vaikutuksia				
Työtä ja toimeentuloa kylissä ja kaupungeissa						
30	Vahvistetaan yrittäjyysmyönteistä ilmapiiriä ja yrittäjyyden monimuotoisuutta ympäri maakuntaa, mm. pk- ja perheyrittäjyys, yhteiskunnallinen yrittäjyys.	++	++	++	+	++
31	Tuetaan ja neuvotaan matalalla kynnyksellä erityisesti nuoria ja maahanmuuttajataustaisia yrittäjiä eri vaiheissa, mm. monikielinen ohjaus, omistajanvaihdokset.	+	++	+	+	+
32	Tuetaan järjestöjen, kuntien ja yrittäjien yhteistyötä esimerkiksi palvelutuotannossa ja työllistämisessä.	+	++	+	+	++
33	Käynnistetään toimenpiteitä osatyökykyisten, työttömien ja heikommassa työmarkkina-asemassa olevien osallistumiseksi työelämään mm. yhdistysten ja urheiluseurojen kautta sekä varmistetaan työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen.	+	++	0	+	+
34	Mahdollistetaan tietotyö ja etätyö koko maakunnan alueella toimivien tietoliikenneyhteyksien avulla.	+	++	+	+	++

	Kestävää matkailua, tapahtumia ja elämyksiä	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutu-vaikutukset
35	Panostetaan kestävään infrastruktuuriin, reitistöihin, esteettömyyteen ja saavutettavuuteen, ml. vesiliikenne, pyöräily, junayhteydet.	+	+	0	+	+
36	Kehitetään kansainvälisesti kiinnostava ja erottuva matkailubrändi, joka yhdistää Päijänteen, Salpausselän ja Unescon Geoparkin vetovoimatekijät.	+	+	0	+	+
37	Tehdään vastuullisista matkailu- ja tapahtumakäytännöistä näkyvä maakunnallinen standardi, ml. STF-sertifikaatit, ekologiset käytännöt, digitaaliset ratkaisut.	0	+	+	+	+
38	Tuetaan uusien kansainvälisten tapahtumien saamista alueelle, hyödynnetään olemassa olevia tapahtumakonsepteja ja kehitetään uusia tapahtumia kaikkiin vuodenaikoihin, ml. liikunta, kulttuuri, kylätapahtumat.	+	0	0	+	+
39	Kehitetään kulttuuriperintökohteita ja -reittejä sekä tuetaan kulttuuri-identiteettiä ja rakennusperintöä osana kestävää vetovoimaa ja matkailun kehittämistä.	+	+	0	+	+

	Sujuvin ja yhteisöllisin arki Suomessa	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	TKI-vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Maaseutu-vaikutukset
40	Parannetaan arjen sujuvuutta: saavutettavat palvelut, digipalvelut, kattavat laajakaistayhteydet, esteettömyys, teiden kunto ja luovat ratkaisut liikkumiseen haja-asutusalueilla.	+	+	0	0	++
41	Kehitetään arki- ja lähiliikuntaa ja muuhun fyysiseen aktiivisuuteen innostavaa toimintaa ja ympäristöjä.	+	+	0	0	+
42	Kehitetään luontopohjaisia hyvinvointipalveluja, jotka yhdistävät liikunnan, kulttuurin, matkailun ja terveyden edistämisen.	+	+	0	+	+
43	Vahvistetaan kestävää ja kohtuullista elämäntapaa tukemalla kestävää liikkumista, kannustamalla ravitsemussuosittelun mukaiseen ruokavalioon ja lähiruuan lisäämiseen.	0	+	0	+	++
44	Edistetään hyvinvointia koko elämänkaaren aikana vahvistamalla osallisuutta, kehittämällä palveluita sekä huomioimalla erilaiset väestöryhmät, mm. lapset, lapsiperheet, maahanmuuttajat ja heikommassa asemassa olevat.	0	+	0	+	+
45	Tuetaan järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia sekä vapaaehtoistoimintaa: neuvonta, verkostot, yhteiskäyttötilat.	0	+	0	+	++